

परिच्छेद -१

सर्लाही जिल्लाको संक्षिप्त परिचय

१.१ भूगोल:

नेपाल राष्ट्रको प्रदेश नं २ का ८ जिल्लाहरू मध्ये मध्य भागमा रहेको सर्लाही जिल्ला पूर्वमा महोत्तरी, उत्तरमा सिन्धुली, पश्चिममा रौतहट जिल्ला तथा दक्षिणमा भारतको विहार प्रान्तको सितामढीसँग जोडिएको छ । कुल क्षेत्रफल १२५९ वर्ग कि.मि. रहेको छ। जिल्लाको औसत लम्बाई (उत्तर-दक्षिण) ३२ कि.मि. र औसत चौडाई (पूर्व-पश्चिम) ४० कि.मि. रहेको छ। भारतसँग जोडिएको सीमाको लम्बाई ४६ कि.मि. रहेको छ। विभिन्न प्रकार र अवस्थाका ३१५ वटा सीमा स्तम्भहरू रहेका छन्।

यस जिल्लाको पश्चिममा वाग्मती नदी, उत्तरी भागमा महाभारत पर्वतको श्रृंखला, चुरे पहाड, वनजंगल तथा दक्षिणी भागमा तराईको समथर भूमि रहेको छ । पूर्व पश्चिम राजमार्गको पूर्वमा बाँके नदीदेखि पश्चिममा वाग्मती नदी सम्मको ३७ किलोमिटर दुरी यसै जिल्लामा पर्दछ। जिल्लाको सबै भन्दा होचो भू-भाग समुन्द्री सतहबाट ६० मिटर उचाईमा रहेको छ भने सबै भन्दा अग्लो भू-भाग समुन्द्री सतहबाट ६५९ मिटरको उचाईमा अवस्थित छ। जिल्लामा कृषियोग्य जमिन ८४६.७८ (६७.२६%) रहेको छ। ३०५.८४ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल (२४.२९%) वनजंगलले ढाकेको छ। शहरी क्षेत्र १६ वर्ग कि.मि. (१.२८%) रहेको छ। जिल्लामा वाग्मती, लखनदेही, झिम खोला, बाँके खोला जस्ता नदी/खोलाहरू रहेका छन्।

जिल्लाका मुख्य नदीहरू बाग्मती, लखनदेही, झिम खोला, मनुष्मारा र बाँके खोला हुन्। जिल्लामा मुर्तिया, राजदेवी मन्दिर, चमेली माई, राजघाट, सरलामाई, श्रीपुर र मंगलबाबा जस्ता धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलहरू रहेका छन्।

१.२ जनसंख्या:

२०६८ सालको जनगणना अनुसार पुरुष ३,७९,९७३ महिला ३,८९,७५६ गरी कुल जनसंख्या ७,६९,७२९ जना रहेको छ । जिल्लाको जनघनत्व ६११.३८ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ। जिल्लामा यादव (१५.५१%), कोइरी (७.९३%), मुसलमान (७.८९%), तेली (५.३७%), तामाङ (५.१७%), क्षेत्री (३.७२%), दुसाद/पासवान/पासी (३.६७%), चमार/हरिजन/राम (३.६२%) पहाडी मूलका ब्रम्हाण (३.५८%), थारु (२.८३%), मलाह (२.६८%), कलवार (२.६०%), कथवनीया (२.२२%), कुर्मि (२.२१%), मगर (१.९९%), तराई मूलका ब्रम्हाण

(१.८८%), मुसहर (१.८४%), लोहार (१.७२%), धानुक (१.६३%), आदि जस्ता बिभिन्न जातिका मानिसहरुको बसोबास रहेको छ।

१.३ अर्थतन्त्र:

जिल्लाका ९५% मानिसहरु कृषिमा निर्भर छन् । धान, मकै, गहुँ, तोरी, मसुरो, बेसार र उखु आदि जिल्लाका मुख्य बाली हुन्। उखु उत्पादनको दृष्टिकोणले यो जिल्ला नेपालमै अग्रणी स्थानमा रहेको छ। यहाँ इन्दुशंकर चिनी मिल्स, अन्नपूर्ण चिनी मिल्स र महालक्ष्मी चिनी मिल्स जस्ता ठूला चिनी उद्योगहरु रहेका छन्। जिल्लामा १६ वटा प्लाईउड कारखानाहरु चालु अवस्थामा छन्। जिल्लाको लालबन्दी इलाका गोलभेंडा उत्पादनको दृष्टिकोणले अत्यन्त महत्वपूर्ण मानिन्छ। यहाँको अधिकांश जमिन उब्जाउ माटोबाट बनेको छ। जिल्लामा मलंगवा, बरहथवा, लालबन्दी, हरिवन, इश्वरपुर जस्ता व्यापारिक केन्द्रहरु रहेका छन्। ती केन्द्रहरुमा व्यापार मुख्य पेशाको रूपमा रहेको छ। वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको संख्या पनि धेरै छ। यहाँका धेरै जसो युवाहरु मलेशिया, कतार, कुवेत, साउदी अरेविया, संयुक्त अरब इमिरेट्स जस्ता देशहरुमा रोजगारीको लागि जाने गरेका छन्। जिल्लामा हाल ६९ वटा वित्तीय संस्थाहरु क्रियाशील छन्।

१.४ राजनीति:

यस जिल्लामा ११ नगरपालिका र ९ गाउँपालिका रहेका छन् । जम्मा वडा संख्या २०० वटा छन्। जिल्लामा प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र ४ र प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र ८ वटा रहेका छन्। यस जिल्लामा नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (ने.क.पा.), नेपाली काङ्ग्रेस, राष्ट्रिय जनता पार्टी नेपाल, संघीय समाजवादी पार्टी नेपाल, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी, मुस्कान सेना नेपाल, जनता दल आदि राजनीतिक दलहरु सक्रिय रहेका छन्। प्रतिनिधि सभाका ४ निर्वाचन क्षेत्र मध्ये राष्ट्रिय जनता पार्टी नेपाल २, नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी २ र नेपाली कांग्रेसले १ स्थानमा तथा प्रदेश सभाका ८ स्थान मध्ये नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी ३, राष्ट्रिय जनता पार्टी नेपाल २, नेपाली कांग्रेस २ र संघीय समाजवादी फोरम नेपालले १ स्थानमा विजय हासिल गरेको अवस्था छ। त्यस्तै २० वटा पालिकाहरु मध्ये नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी ७, राष्ट्रिय जनता पार्टी नेपाल ६, नेपाली कांग्रेस ४ र संघीय समाजवादी फोरम नेपालले ३ पालिकाहरुको मेयर/अध्यक्ष पदमा विजय हासिल गरेको छ।

१.५ विविध:

जिल्लामा सरकारी र निजी गरी जम्मा ६ वटा क्याम्पस, ३९ वटा माध्यामिक विद्यालय, ७६ वटा निम्न माध्यामिक विद्यालय र ३७८ वटा प्राथमिक विद्यालय गरी जम्मा ५७५ वटा शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन्। मदरसाको संख्या ४४ छ। यहाँ १५२ वटा मठ मन्दिर, २ वटा गुम्बा, ३२ वट मस्जिद, ३५ वटा चर्चहरू रहेका छन्।

परिच्छेद-२

सर्लाही जिल्लामा प्रकोप, त्यसको असर र प्रवृत्ति

२.१ मुख्य प्रकोपहरू:

प्राकृतिक प्रकोपबाट जोखिममा रहेका नेपालका विभिन्न जिल्लाहरू मध्ये सर्लाही जिल्ला पनि एक हो। विगत ३० वर्षमा यस जिल्लामा भएका घटेका प्रकोप तथा त्यसको कारण भएको मानवीय एवं धनको क्षतिको आधारमा यस क्षेत्रमा प्रमुख रूपमा बाढी, कटान शितलहर, आगलागी, महामारी, भूकम्प, असिना, चट्याङ्ग, हुरी वतास, वन डढेलो आदि प्रमुख प्रकोप हुन् ।

COVID-19 :

हाल कोरोनाको विश्वव्यापी रूपमा रहेको प्रभावबाट नेपाल पनि अछुतो रहन सकेको छैन । हालसम्म लाखौं संक्रमित भई समुदायस्तरमा यो रोग फैलिसकेको अवस्था छ । विश्वस्तरमा यसबाट संक्रमित भई अत्याधित मृत्यु भईसकेकोले WHO ले महामारीको रूपमा घोषणा गरिसकेकोले नेपालमा पनि यसबाट सजगता अपनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

२.२ बाढी:

जिल्लाको अधिकांश भू-भाग समथर रहेको छ। खास गरी मनसुनको समयमा बाग्मती, लखनदेही जस्ता नदीहरूमा पानीको स्तर बढ्न गई वस्तीमा नदी पस्ने र त्यसको कारणले गर्दा वर्षेनी ठूलो जनधनको क्षति हुने गरेको छ। यी नदी किनारामा बस्ने व्यक्तिहरू विपन्न, दलित वर्गका हुने गरेको पाईन्छ। यी समुदायका घरहरूको संरचना कमजोर र कच्ची भएका कारण बाढीको आउँदा सहजै बग्ने वा ढल्ने गरेका छन्। बाढीको कारण प्रत्येक वर्ष वासस्थानहरूमा क्षति पुग्नुको साथै पशु चौपाय, बालीनाली र भण्डारण गरि राखिएका अन्नपात आदिमा समेत व्यापक क्षति हुने गरेको छ। बाढीको कारण जिल्लाका बलरा नगरपालिका, विष्णु गाउँपालिका, बसवरिया गाउँपालिका, गोडैता नगरपालिका, धनकौल

गाउँपालिका र कौडेना गाउँपालिकाका अधिकांश बस्तीहरू र खेतियोग्य जमिनहरू जोखिममा रहेका छन्। अन्य पालिकाहरू पनि बाढीको जोखिमबाट मुक्त छैनन्। बाग्मती र लखनदेही जस्ता नदीहरूमा आउने बाढीबाट हुन सक्ने जोखिम न्यूनीकरणका लागि गरिएका प्रयासहरू पर्याप्त देखिएका छैनन्। यी नदीहरूमा उचित तटबन्धको व्यवस्था हुन नसकेको अवस्था छ। बरहथवा नगरपालिकाको हजरिया क्षेत्रमा तत्काल स्थायी तटबन्ध नगर्ने हो भने सो क्षेत्रको वस्तीमा बाढी पर्न गई ५-६ सय घर परिवारहरू प्रभावित हुन सक्ने अवस्था देखिन्छ। चुरे क्षेत्रमा भईरहेको वातावरणीय विनाशका कारण समेत जिल्लामा वर्षेनी बाढीको समस्या बढ्दै गएको अवस्था छ। चुरे क्षेत्रमा हुने मानवीय गतिविधिका कारण त्यस क्षेत्रको माटो बगेर जिल्लाको समथर भू-भागमा आउँदा नदीको सतह बढ्दै जाँदा नदीहरूले आफ्नो धार परिवर्तन गर्ने र बाढीको समयमा पानी वस्ती वा खेतियोग्य जमिनभित्र पर्ने गरेको छ।

२.३ शीतलहर:

मनसुनको समय अर्थात् वर्षा याममा बाढी र हिउँदमा शीतलहर जिल्लाको नियति नै बनेको छ। जाडोको समयमा पर्याप्त न्यानो लुगाको कमी समेतको कारणले वर्षेनी मानवीय क्षति हुने गरेको इतिहास रहेको छ। जिल्लामा गरिवी र विपन्नता व्याप्त भएका कारणले यस समस्याको समाधानका लागि गरिएका प्रयासहरू पर्याप्त हुन सकेका छैनन्।

२.४ आगलागी:

जिल्लाको अर्को प्रमुख प्रकोप आगलागी हो । जिल्लामा फुसका घरको व्यापकता रहेको र वस्तीहरू साँगुरो र अव्यवस्थित भएका कारण समेतले गर्दा कुनै एक घरमा आगलागी हुँदा त्यसको असर व्यापक हुने गरेको पाइन्छ। बजार क्षेत्रमा अव्यवस्थित बस्ती विकास भैरहेको तथा आगलागी नियन्त्रण गर्न श्रोत साधनको पर्याप्त उपलब्धता नभएको कारणले यसबाट हुनसक्ने क्षतिको न्यूनीकरणलाई प्रभावकारी रूपमा व्यवस्था गर्न सकिएको छैन । गाउँ क्षेत्रमा सलाई लाईटरजस्ता ज्वलनशील वस्तु केटाकेटीलाई खेल्न दिएर, खाना पकाउने कोठाको भित्ताहरू माटोले नपोत्नु, हावाहुरी चलेको बेला खाना पकाउनु, मैनाबत्ती बाल्नु र चुल्होमा आगो राख्नु तथा वनमा लाग्ने आगो फैलिदै गएर समेत आगलागी हुने गरेको छ ।

२.५ विपद्का दृष्टिकोणले जोखिमयुक्त स्थानहरू:

१) बाढी:

(क) उच्च जोखिमयुक्त पालिकाहरू: बलरा, विष्णु, कौडेना, गोडैता, धनकौल, रामनगर, बसबरिया, बरहथवा, चक्रघट्टा।

(ख) मध्यम जोखिमयुक्त पालिकाहरू: हरिपूर्वा, चन्द्रनगर, हरिपुर, मलंगवा, कविलासी, ब्रम्हपुरी, पर्सा।

(ग) न्यून जोखिमयुक्त पालिकाहरु: बाग्मती, लालबन्दी, इश्वरपुर, हरिवन।

२) महामारी:

(क) उच्च जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको तल्लो भौगोलिक क्षेत्र।

(ख) मध्यम जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको मध्य भौगोलिक क्षेत्र।

(ग) न्यून जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको उपल्लो भौगोलिक क्षेत्र।

३) शीतलहर:

(क) उच्च जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको तल्लो भौगोलिक क्षेत्र।

(ख) मध्यम जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको मध्य भौगोलिक क्षेत्र।

(ग) न्यून जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको उपल्लो भौगोलिक क्षेत्र।

४) आगलागी:

(क) उच्च जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको तल्लो भौगोलिक क्षेत्र।

(ख) मध्यम जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको मध्य भौगोलिक क्षेत्र।

(ग) न्यून जोखिमयुक्त स्थानहरु: जिल्लाको उपल्लो भौगोलिक क्षेत्र।

५) भूकम्प: भूकम्पका दृष्टिकोणले जिल्लाका ईश्वरपुर, लालबन्दी, बाग्मती, बरहथवा नगरपालिकाहरु जोखिमयुक्त छन् भने अन्य स्थानहरु न्यून जोखिमयुक्त रहेका छन्।

२.६ सर्लाही जिल्लामा विगत ५ वर्षमा विपदबाट भएको क्षतिको प्रवृत्ति विश्लेषण:

- बाढीबाट प्रति वर्ष औसतमा ३८६६ परिवार प्रभावित हुने गरेको।
- प्रति वर्ष औसतमा बाढीबाट ४ जना र महामारीबाट ८ जनाको मृत्यु हुने गरेको।
- बाढीबाट वासस्थान बाहेक पशु चौपाय, बालीनाली, भण्डारण गरिएको अन्न लगायत गरी प्रति वर्ष औसतमा रु. १ करोड ३० लाख बराबरको सम्पत्ति क्षति हुने गरेको।
- बाढीबाट प्रति वर्ष साविकका प्रति गा.वि.स. औसतमा १२ घर पूर्ण रुपमा क्षति हुने गरेको, २८ घरहरु आंशिक रुपमा क्षति हुने गरेको।
- बाढी आए पछि जमिन औसत ७ दिनसम्म पानीले डुब्ने गरेको, सडक तथा पुलहरु आंशिक रुपले क्षति हुने गरेको र सम्बन्धित निकायहरुबाट औसत १५ दिन भित्रमा मर्मत सम्भार गरी संचालन हुने गरेको।
- औसत २% जति पानीका कल र ईनारहरु पूर्ण रुपमा र १०% जति आंशिक रुपमा क्षति भई लगभग १ हप्ता जति प्रभावित हुने गरेको।
- बाढी पश्चात व्यक्तिगत तथा सामुदायिक ४% चर्पीहरु क्षतिग्रस्त हुनाको साथै सरसफाई सामाग्रीहरुको अभाव हुने गरेको।
- बाढीका कारण स्वास्थ्य केन्द्रहरु डुबानमा परी ३-४ दिनसम्म बन्द गर्नु पर्ने अवस्था आउने गरेको।

- बाढी पश्चात जिल्लाको दक्षिणी भेगमा झाडा पखालाको महामारी फैलिने गरेको। स्वास्थ्य संस्थाहरुमा औषधि तथा जनशक्तिको अभाव हुने गरेको।
- विद्यालयका फर्निचर तथा पठनपाठनका सामाग्रीहरु आंशिक रुपमा क्षति हुने गरेको। पठनपाठन कार्य औसत ७ दिनसम्म अवरुद्ध हुने गरेको।
- बाढीको समयमा बालबालिका, महिला, ज्येष्ठ नागरिक, अशक्त तथा अपांगता भएका व्यक्तिहरुको संरक्षणको सवाल चुनौतीको रुपमा रहने गरेको।
- बाढीको समयमा स्थानीय बजारहरुमा मानिसहरुको पहुँच आंशिक रुपमा मात्र हुने गरेको।

२.७ जिल्लामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको अवस्था:

जिल्लामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुरक्षा निकायहरु, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी लगायतका विभिन्न गैर-सरकारी संस्थाहरु, स्थानीय तहहरु, राजनीतिक दलहरु, सरकारी कार्यालयहरु, संचारकर्मीहरु र नागरिक समाज समेतको समन्वयमा अथक प्रयास गर्दा पनि यस कार्यमा अपेक्षित सफलता मिल्न नसकेको अवस्था छ। विपद् पछि खोजी तथा उद्धार कार्यमा उल्लेख्य सफलता मिल्ने गरेको भए तापनि विपद् नै हुन नदिनको लागि गरिनु पर्ने यथोचित व्यवस्थामा कमी देखिने गरेको छ। जिल्लामा भरपर्दो पूर्व-सूचना प्रणालीको अभाव रहेको छ। पीडितहरुको तथ्यांक संकलन कार्यमा समस्या आउने गरेको छ। पीडितहरुलाई उचित समयमा उचित राहत पुर्याउने कार्यमा कमजोरीहरु देखिने गरेका छन्। राहत वितरण एकद्वार प्रणालीबाट गर्ने कार्यको शुरुवात गरिएको भए तापनि यसलाई संस्थागत गर्न बाँकी नै छ। विपद् पछि राहत वितरणको लागि पर्याप्त खाद्य तथा गैर-खाद्य सामाग्रीहरुको भण्डारण गर्न सकिएको छैन। विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तहहरुको क्षमता अभिवृद्धि भई सकेको पाईदैन।

२.८ विपद् प्रतिकार्य योजनाको आवश्यकता:

यस्तो अवस्थामा सर्लाही जिल्लामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने आवश्यकता महसुस भएको छ। त्यसै प्रयोजनका लागि यो विपद् प्रतिकार्य योजना निर्माण गरिएको छ। यस कार्ययोजनाका उद्देश्यहरु देहायबमोजिम रहेका छन्:

- बहुप्रकोप जोखिम आकलन र विश्लेषण तथा नक्सांकन
- जिल्लास्थित सरोकारवालाहरुलाई जिल्लामा हुने विपद् तथा त्यसको क्षतिको बारेमा सचेत गराउनु।
- जिल्लामा विपद् बाट हुने क्षतिलाई कम गर्न कार्यान्वयन हुन सक्ने योजना बनाउनु।
- विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्षेत्रमा क्रियाशील रहनेहरुको भूमिका तथा उत्तरदायित्वको बोध गराउनु।

- जिल्लमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि एक समन्वयात्मक प्रयास सुनिश्चित गर्नु।
- विपद् पूर्व, विपद् परिरहेको समयमा र विपद् पछि गर्नु पर्ने कार्यहरूको पूर्व तयारी गर्नु ।
- विपद् पिडितहरूलाई तत्काल उद्धार तथा राहत सेवा पुर्‍याउने कार्यलाई सरल पार्नु ।
- कार्य योजनामा जिम्मेवारी बोकेका विभिन्न संघ संस्थाहरूको कार्य प्रगतिको समीक्षा गर्नु ।
- विभिन्न निकाय तथा संघ संस्थाहरू बीच समन्वय गरी कार्यक्रमलाई एकीकृत रूपमा अगाडि लैजानु ।
- कार्ययोजना प्रकाशन गरी सम्बन्धित निकायहरूलाई वितरण गर्नु ।

परिच्छेद-३

नेपालमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन

३.१ विपद् तथा वातावरण (Disaster and Environment):

वातावरण, जैविक विविधता तथा प्राकृतिक विपद् बीच घनिष्ट सम्बन्ध रहेको हुन्छ । प्राकृतिक विपद्हरू सामान्तया वातावरणको अवस्थामा आएका आकस्मिक तथा क्रमबद्ध परिवर्तनहरूबाट उत्पन्न हुन्छन् । यस्ता परिवर्तनहरू धेरैजसो भौगर्भिक तथा हावापानी सम्बन्धी विविध प्रक्रियाहरू मार्फत प्राकृतिक घटनाहरूको रूपमा सुरु हुन्छन् । प्राकृतिक घटनाहरूको अतिरिक्त मानवीय क्रियाकलापहरूका माध्यमबाट पनि वातावरणीय परिवर्तन हुन्छन् र यस्ता वातावरणीय परिवर्तन आकस्मिक प्रकृतिका समेत हुन्छन् । जस्तै प्राकृतिक स्रोत साधनहरूको अविवेकपूर्ण उपयोग अथवा इन्धनको अत्याधिक प्रज्वलनको कारणले गर्दा हरित गृह ग्यासको निष्कासन, पुनः नवीकरणीय क्षमताको उपेक्षा तथा अन्धाधुन्ध तवरको शहरीकरण जस्ता विकासका संकेतहरू आफैले विनाशतर्फ डोर्खाइरहेको दुःखद अवस्था विद्यमान छ । फलस्वरूप भौगोलिक सीमामा मात्र सीमित नभई विश्वभर समस्याको रूपमा फैलिरहेको जलवायु परिवर्तनका कारण तापमानको वृद्धि भइरहेको र हावापानी तथा मौसममा परिवर्तन आइरहेको स्थिति छ । यी परिवर्तनहरूले गर्दा अल्पवृष्टी, अतिवृष्टि बाढी, पहिरो खडेरी आगलागीजस्ता समस्याहरूमा वृद्धि भइरहेको अवस्था छर्लङ्ग देखिन्छ । यसरी नै जनसंख्या वृद्धि तथा जंगल विनासका कारण उर्वर भूमीको विनाशले गर्दा जंगल क्षेत्रमा कृषिको थप प्रसार गर्ने कार्यतिर प्रवृत्त गराउँदछ । यस्तो कृषि प्रसारबाट आवास क्षेत्रसँग रहेको सम्बन्ध नष्ट हुने तथा जैविक विविधता माथि प्रत्यक्ष खतरा पुग्दछ।रोग तथा किराबाट उत्पन्न हुने महामारी, पशु तथा वनस्पतिको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यका साथ-साथै प्राकृतिक स्रोत तथा पर्यावरण सम्बन्धी प्रक्रियाहरूको दिगोपनामा गम्भिर चुनौती खडा हुन्छ । यसरी वातावरण तथा

पर्यावरण सम्बन्धी क्रियाकलापमा अल्पकालीन तथा दिर्घकालीन दुवै थरी असरहरु उत्पन्न हुन पुग्दछन ।

३.२ विपद् तथा विकास (Disaster and Development):

विकास निर्माण समयको माग हो । यो एउट निश्चित क्रममा अघि बढिरहकै हुन्छ। यसको आवश्यकतामा प्रश्न गर्ने ठाउँ छैन। विकास निर्माणको क्रमसंगै यसका कर्ताहरुमा विपद्सम्बन्धी चेतना र ज्ञानको अभाव रहेको छ । विपद् संकटासन्नताको अन्तरसम्बन्धले गर्दा सधैं दोहोरिरहने विपद्हरुले कठोर परिश्रमबाट आर्जन गरिएका विकासका उपलब्धिहरुमा क्षति पुर्याउने गरेका छन् भने समुदाय तथा प्रभावित क्षेत्रका आर्थिक क्षमतालाई कमजोर पारेको देखिन्छ । साथै प्रविधिको कमजोर उपयोग प्रणाली र अभाव समेतका कारणले संभावित स्थान, समय तथा प्रभावको भविष्यवाणी गरी प्राकृतिक स्रोत साधनको दिगो प्रयोग लगायत संरक्षणमुलक कदम चाली विपद्का जोखिमहरुबाट जोगाउन तथा विपद्पछि पहिले कै अवस्थामा फर्कनका निम्ति वातावरणको प्राकृतिकपनलाई यथासंभव कायम गरिराख्नु महत्वपूर्ण हुन्छ । यसका लागि जलाधार व्यवस्थापन, भू-संरक्षण, सिमसार व्यवस्थापन तथा रोकथामका प्रविधिका साथ-साथै प्राकृतिक स्रोत साधनको दिगो प्रयोगमा समुदायको सहभागिता एवं जैविक विविधताको संरक्षणका दिशातर्फ ध्यान दिई दिगो विकासको अवधारणालाई एकिकृत रुपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । यस्ता जोखिमहरुबाट जोगिन विकासको योजना तर्जुमा गर्ने समयमा वातावरणीय प्राथमिकताहरु प्रति पर्याप्त ध्यान दिएर विपद् जोखिम न्यूनीकरणको अवधारणालाई सबैले सबै तहमा आत्मसात गर्न जरुरी देखिन्छ ।

३.३ नेपालमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनको लागि गरिएका नीतिगत व्यवस्था:

विपद्का घटनाहरु भएपछि माग र आवश्यकता अनुसार उद्धार तथा राहत उपलब्ध गराउने परम्परागत अवधारणामा परिवर्तन आएको छ । दैवी प्रकोप व्यवस्थापन ऐन, २०३९ लागू भएपछि विपद् व्यवस्थापनमा उद्धार तथा राहत कार्यका अतिरिक्त पूर्वतयारी तथा न्यूनीकरण कार्यलाई पनि जोड दिन थालिएको देखिन्छ । सन् १९९१ मा प्राकृतिक विपद् न्यूनीकरण अन्तराष्ट्रिय दशकको घोषणा भएपछि विपद् व्यवस्थापनमा पूर्वतयारी कार्यलाई विशेष जोड दिन थालिएको हो । नेपालमा विपद् व्यवस्थापनको लागि तर्जुमा गरिएको राष्ट्रिय कार्य योजना सन् १९९६ मा लागू भएपछि विभिन्न प्रकृतिका प्राकृतिक विपद्हरुलाई सम्बोधन गर्न आवश्यक थप उपायहरु अवलम्बन गर्न खोजिएको भएपनि पर्याप्त स्रोत र साधनको अभाव एवं सम्बन्धित निकाय, सरोकारवालाहरु बीच समन्वयको कमीले कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरेका क्षेत्रहरुमा पर्याप्त प्रतिफल प्राप्त हुन सकेनन् । यसरी अपेक्षाकृत सफलता प्राप्त गर्न नसक्नुको प्रमुख कारण प्राविधिक क्षमता सहितको उपयुक्त संगठनात्मक संरचनाको अभाव पनि एक हो ।

३.४ विद्यमान कानूनी व्यवस्था:

- क) **विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४** : विपद् व्यवस्थापनका सबै क्रियाकलापको समन्वयात्मक र प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन गरी प्राकृतिक तथा गैह्र प्राकृतिक विपद्बाट आम नागरिकको जीउज्यान र सम्पत्ति, भौतिक, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक संरचनाको संरक्षण गर्न र दैवी (प्रकोप) व्यवस्थापन ऐन, २०३९ ले समेट्न नसकेको विषयमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनसँग र उद्धार कार्यलाई सहज बनाउन यस ऐनको तर्जुमा गरिएको देखिन्छ ।
- ख) **स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४** : नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहको अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गरी गुणस्तरीय र न्यायोचित सेवा वितरण गर्न यो ऐन तर्जुमा गरिएको छ । स्थानीयस्तरमा हुने विपद्का घटनाहरूलाई सहज रूपमा व्यवस्थापन गर्न स्थानीय तहहरूले विपद्सम्बन्धी सम्पूर्ण व्यवस्था मिलाउन सक्ने छन् ।
- ग) **नेपाल रेडक्रस सोसाइटीको विपद् पूर्वतयारी नियमावली, २०५४** : नेपाल रेडक्रस सोसाइटीको विपद् पूर्वतयारी नियमावली, २०५४ ले नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका सबै निकायहरूमा विपद् सम्बन्धी कार्यहरूलाई एकरूपता ल्याउन कोसिस गरेको छ । यस नियमावलीमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संरचना स्थापना गरी सोही अनुसार कार्य गर्ने र विपद् न्यूनीकरण, राहत तथा उद्धारलाई छिटो छरितो ढंगबाट सञ्चालन गर्नका लागि जिल्ला शाखा, उपशाखा, जुनियर-यूवा रेडक्रस सर्कल, समुदायहरूमा विपद् व्यवस्थापनको पूर्वतयारी गर्ने कार्य गर्दछ ।

परिच्छेद-४

जिल्लामा उपलब्ध उद्धार तथा राहत सामाग्रीहरूको विवरण

जिल्लामा विपद् परेको अवस्थामा उपलब्ध हुन सक्ने स्रोत र साधनहरूको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ। यसमा रणशेर गुल्म, सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल नं १० गण, जिल्ला प्रहरी कार्यालय र नेपाल रेडक्रस सोसाइटी लगायतका विभिन्न सरकारी एवं गैर-सरकारी निकायहरू समेतसंग भएका उद्धार तथा राहत सामाग्रीहरू समावेश गरिएको छ।

सिनं.	स्रोत र साधनको नाम	इकाई	जम्मा संख्या	कैफियत
१	आकस्मिक कोष	रु		

२	गाडी	वटा	५०	सरकारी गाडीहरु
३	दमकल	वटा	३	
४	ट्रिपर	वटा	८	
५	JCB	वटा	१०	निजी क्षेत्रको समेत
५	ट्रेक्टर	वटा	८	
६	एम्बुलेन्स	वटा	२०	
७	मोटरसाइकल	वटा	९०	सरकारी मो.सा.हरु
९	तत्काल खटाउन सक्ने जनशक्ति (अनुमानित)	जना	१२३२	प्रहरी ३३२ नेपाली सेना २७० सशस्त्र प्रहरी १४० शिक्षक १४५ प्राविधिक ३५ CADRE स्वयंसेवक १४५ चिकित्सक १५ निजामती १५०
१०	लाइफ ज्याकेट	वटा	११०	
११	बाल्टीन	वटा	१५३८	
१२	गैंति (पिक)	वटा	१०५	
१३	हेल्मेट	वटा	१५०	
१४	झम्पल	वटा		
१५	प्राथमिक उपचारक किट	थान	३४	
१६	बेल्चा (सावेल)	वटा	१८८	
	कोदालो	वटा	३०	

१९	गल	वटा	७	
२३	स्ट्रेचर	वटा	४२	
२७	रबर बोट	वटा	३	१ वेसावुत
२९	रबर बुट	जोर	५४	
	पानी बुट (गमबुट)	जोर	५३	
३०	ट्युब	वटा	५३	
३१	डोरी	रोल	१५३८	
३२	बेल्ट	वटा	५	
३३	बञ्चरो	वटा	२५	
	टर्चलाइट	वटा	२२	
	निजी डुँगा	वटा	११	
	कम्बल	वटा	३०००	
	साडी	वटा	३५००	
	धोती	वटा	१५००	
	पपलीन	मिटर	३०००	
	प्रिन्ट पपलीन	मिटर	१०५००	
	सटिड	मिटर	६०००	
	सुटिड	मिटर	५२५०	
	त्रिपाल	वटा	१५०२	
	भाँडा	सेट	१५००	
	बोरा	वटा	१५००	
	मेघाफोन	वटा	१९	
	FireExtinguisher	वटा	२१	
	हेम्बर	वटा	१३	

	पञ्जा	जोर	५४	
	फायर ब्याङ्गकेट	वटा	४	
	फायर ज्याकेट	वटा	३	
	हाते आरा	वटा	१५	
	रेस्क्यु थ्रो ब्याग	वटा	२	
	आई ग्लास	वटा	१४	
	बहाना	वटा	९	
	पम्प	वटा	३	
	ट्राफिक ज्याकेट	वटा	२४	
	मण्डी	वटा	५	
	इमरजेन्सी लाइट	वटा	१	
	माक्स	वटा	८	
	म्याट्रेस	वटा	९	
	खुकुरी	वटा	१	
	रबर बोटको सिट	वटा	३	
	हेटलाइट	वटा	४	
	OBM	वटा	१	
	Fuel Supplier Pipe	वटा	१	
	Fuel Tank	वटा	१	
	पिटन	वटा	३	
	क्याराविना	वटा	५	
	फिगर एट	वटा	५	
	काठको इम्प्रोभाइज्ड डुँगा	वटा	१	

परिच्छेद-५

विपद् प्रतिकार्य योजना

५.१ पूर्व तयारी योजना: (विपद् हुनुभन्दा पहिले)

पूर्व –तयारी सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	कहिले	जिम्मेवार निकाय
समन्वय बैठक बस्ने	आवश्यकता अनुसार	DDMC/LDMC
सरोकारवालाहरूको जिम्मेवारी तथा भूमिका निर्धारण गर्ने	मंसिर मसान्त सम्म	DDMC/LDMC
खोज तथा उद्धारका लागि व्यक्तिहरूको नामावली तयार पार्नका लागि टोलीका सदस्यहरूको पहिचान गर्ने	मंसिर मसान्त सम्म	DDMC/LDMC
सङ्कलन गरिएको जानकारीको विश्लेषणका लागि सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने	मंसिर मसान्त सम्म	DDMC/LDMC
विपद् हुन सक्ने क्षेत्रको तथ्याङ्क संकलन गर्ने।	मंसिर मसान्त सम्म	DDMC/LDMC
उद्धार सामाग्री संकलनका लागि राष्ट्रिय, अन्तराष्ट्रिय संघसंस्थाहरूसंग समन्वय गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	DDMC/LDMC
सम्भावित आपत्कालीन परिस्थितिमा प्रभावित हुन सक्ने व्यक्तिहरूको संख्याका आधारमा आवश्यक सामग्रीको न्यूनतम मौज्जात राख्ने।	यथाशीघ्र	DDMC/LDMC
अपुग सामाग्रीहरूको पहिचान गर्ने ।	यथाशीघ्र	DDMC/LDMC
संभावित सहयोगी संस्थाहरूको सूचि तयारी राख्ने ।	मंसिर मसान्त सम्म	DDMC/LDMC
आवश्य उद्दार, प्राथमिक उपचारका सामान, औषधिजस्ता सामानहरूको उपलब्धताको सुनिश्चितता गर्ने ।	यथाशीघ्र	DDMC/LDMC
चेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने।	निरन्तर	DDMC/LDMC
सबै स्थानीय तहमा खुला तथा सुरक्षित स्थानको छनौट गर्ने।	यथाशीघ्र	DDMC/LDMC
परेको समयमा सहज रुपमा कार्य गर्नका लागि सबै क्लस्टरहरूले आ-आफ्नो जिम्मेवारी अनुरूप आपतकालीन योजना बनाउने ।	यथाशीघ्र	DDMC/LDMC

प्रत्येक स्थानीय तहमा स्थानीय विपद् प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने।	मंसिर मसान्तसम्म	DDMC/LDMC स्थानीय तह सम्बन्धित क्लष्टर
प्रत्येक स्थानीय तहमा Disaster Focal Person तोक्ने।	मंसिर मसान्तसम्म	DDMC/LDMC स्थानीय तह

५.२ विपद्को अवधिमा:

क्रियाकलापहरू	कहिले	जिम्मेवार निकाय
जानकारीको सङ्कलन तथा परिस्थितिलाई अद्यावधिक गर्नका लागि विपद् सुरु भए पछि सम्बन्धित क्षेत्र (Cluster) को समन्वय बैठक	विपद् सुरु भएको १ घण्टा भित्र	DDMC/LDMC
परिस्थिति सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार पार्ने (पहिलो प्रतिवेदन)	२४ घण्टा भित्र	DDMC/LDMC
प्रारम्भिक तथ्याङ्कको समीक्षा गर्ने	पहिलो दिनदेखि नै	DDMC/LDMC
प्रभावित क्षेत्रमा विद्यमान सार्वजनिक सेवा उपलब्ध गराउने संस्थाहरूको समीक्षा गर्ने	पहिलो दिनदेखि नै	DDMC/LDMC
जिल्लामा उपलब्ध उद्धार सेवा, क्षमता, उद्धार सामग्रीको समीक्षा गर्ने ।	पहिलो दिनदेखि नै	DDMC/LDMC
प्रारम्भिक मानवीय गतिविधिहरूको प्राथमिकताको क्रम निर्धारण गर्ने ।	पहिलो दिनदेखि नै	DDMC/LDMC
विपद्पछि लगत्तै उपकरणसहित खोजी तथा उद्धार टोली खटाउने ।		DDMC/LDMC
सुरक्षाकर्मीहरू द्वारा सहयोगमा संलग्न व्यक्तिहरूको सुरक्षा गर्ने ।		सुरक्षा निकायहरू

राहत सामाग्री तथा राहत वितरण टोली परिचालन गर्ने		नेपाल रेडक्रस सोसाइटी
क्षेत्रीय, केन्द्रीय संस्थाहरुलाई सहयोगको लागि आव्हान गर्ने ।		DDMC/LDMC
स्रोतहरुको परिचालन गर्नका लागि क्षेत्रगत आकस्मिक योजनाको समिक्षा गर्ने	३।३ दिनमा	DDMC/LDMC
प्रभावित स्थानीय तहसंग समन्वयात्मक बैठक बस्ने।	आवश्यकता अनुसार	DDMC/LDMC
क्षेत्रगत (Cluster) समन्वय बैठक बस्ने।	आवश्यकता अनुसार	क्लष्टरका नेतृत्वकर्ता
परिस्थिति सम्बन्धी प्रतिवेदनलाई अद्यावधिक पार्ने	हप्तामा एक पटक	DDMC/LDMC
मानवीय सहयोगको अनुगमन	निरन्तर	DDMC/LDMC

परिच्छेद-६

क्षेत्रगत समूह व्यवस्था (Cluster-based Arrangement)

६.१ विपद्को क्षेत्रमा कार्य गर्ने संघसंस्थाहरु

क्र.सं.	क्षेत्र (Cluster)	नेतृत्वकर्ता	सहयोगी संस्था (सदस्य)	जिम्मेवार व्यक्ति	सम्पर्क
१	खाद्य तथा पोषण समूह	कृषि ज्ञान केन्द्र	सम्बद्ध गैसहरु	अध्यक्ष	
			सबै पालिकाहरु	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	
			नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति	
			नेपाल खाद्य संस्थान	कार्यालय प्रमुख	
२	खानेपानी तथा सरसफाई समूह	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	प्रमुख	
			जिल्ला समन्वय समिति	प्रतिनिधि	
			सबै पालिकाहरु	सम्बन्धित शाखा	

				प्रमुख	
			नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति	
३	स्वास्थ्य समूह	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	स्वास्थ्य समिति संयोजक	
			सबै पालिकाहरु	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	
			जिल्ला आयुर्वेदिक स्वा.के.	प्रमुख	
			खानेपानी कार्यालय	प्रमुख	
			सम्बद्ध गैसहरु	प्रमुख	
४	संरक्षण समूह	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रतिनिधि	
			जिल्ला प्रहरी कार्यालय	महिला सेल प्रमुख	
			सबै पालिकाहरु	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	
			नेपाल रेडक्रस	कोषाध्यक्ष	
			सम्बद्ध गैसहरु	अध्यक्ष	
			जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	प्रतिनिधि	
५	शिक्षा समूह	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	जिल्ला समन्वय समिति	प्रतिनिधि	
			सबै पालिकाहरु	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	
			नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति	
			सम्बद्ध गैसहरु	अध्यक्ष	
६	खोज तथा उद्धार समूह	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	रणशर गण	गणपति	
			सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल	स.प्र.उ.	
			जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्र.उ.	
			सबै पालिकाहरु	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	

			सडक डिभिजन कार्यालय चन्द्रनिगाहपुर	कार्यालय प्रमुख	
			नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति	
			सम्बद्ध गैससहरु	अध्यक्षहरु	
७	आवास समूह	जिल्ला समन्वयसमितिको कार्यालय	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रतिनिधि	
			जिल्ला वन कार्यालय	वन अधिकृत	
			नेपाल रेडक्रस सासाइटी	सभापति	
			जिल्ला प्राविधिक कार्यालय	का. प्र.	
			जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	मे. सु.	
८	गैर खाद्य समूह	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रतिनिधि	
			जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्रहरी निरीक्षक	
			सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल	सशस्त्र प्रहरी निरीक्षक	
			जिल्ला समन्वय समिति	प्रतिनिधि	
			सम्बद्ध गैससहरु	अध्यक्ष	
९	संचार समूह	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	जिल्ला पशासन कार्यालय	फोकल पर्सन	
			जिल्ला प्रहरी	प्र. नि.	
			दुरसंचार कार्यालय	प्रमुख	
			नेपाल रेडक्रस सासाइटी	सभापति	
			स्थानीय एफएमहरु	स्टेसन मेनेजर	
			सम्बद्ध गैससहरु	अध्यक्ष	
			जिल्ला हुलाक कार्यालय	प्रमुख	

६.२ क्षेत्रगत समूह (Clusters) का साझेदारहरु र कार्यविवरणः

जिल्लाको सम्पूर्ण विपद् व्यवस्थापन गर्न प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरिएको छ। यसका साथै स्थानीय तहहरुमा स्थानीय

विपद् व्यवस्थापन समितिहरूको पनि गठन भइसकेको छ। यसको वावजुद विपद् बाट कुनै खास क्षेत्रमा परेको समस्या समाधानको लागि खास खास जिम्मेवारी र उत्तरदायत्व भएका खास समूहहरूको आवश्यकता महसुस गरी यस जिल्लामा देहाय बमोजमिका समूह (Clusters) हरूको गठन गरी सम्बन्धित क्षेत्रको जिम्मेवारी सुम्पिने व्यवस्था गरिएको छ।

६.२.१ खाद्य तथा पोषण समूहः

६.२.१.१ साझेदारहरू

क्र.सं	साझेदारहरूको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर
१	कृषि ज्ञान केन्द्र	कार्यालय प्रमुख	९८५४०३६५३०
२	जि.स.स. कार्यालय	प्रतिनिधि	९८५४०४४२२२
३	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	अध्यक्ष	९८४४०९६६३५
४	सम्बन्धित स्थानीय तह	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	
५	उद्योग वाणिज्य सघ	अध्यक्ष	
६	होटल व्यवसायी सघ	अध्यक्ष	
९	नेपाल खाद्य संस्थान	कार्यालय प्रमुख	

६.२.१.२ कार्यविवरण

- निम्न मापदण्डहरू अवलम्बन गरी प्रभावित व्यक्तिहरूका लागि समयमा नै खाद्यान्नको उपलब्धता तथा खाद्यान्नमा पहुँच सुनिश्चित गराएर जीवन बचाउने एवं जीवनलाई निरन्तरता प्रदान गर्नेः
 - प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन न्यूनतम २,१०० क्यालोरी प्राप्त हुने गरी सामान्य खाद्यान्नको रासन।
 - पुरक रासनको रूपमा एक वा दुई खाद्य पदार्थहरू।
 - चामल—प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति ४०० ग्राम, दाल प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति ६० ग्राम वनस्पति तेल प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति ३० मि.लि., नुन—प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति ५ ग्राम।
- उल्लेखित कार्यहरू गर्दा सम्बन्धित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

६.२.२ खानेपानी तथा सरसफाई समूह

६.२.२.१ साझेदारहरू

क्र.सं.	साझेदारहरुकोनाम	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर
१	खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन कार्यालय	डिभिजन प्रमुख	
२	जिल्ला समन्वय समिति	प्रतिनिधि	
३	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	स्वास्थ्य प्रमुख	
५	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	अध्यक्ष	९८४४०९६६३५
६	सम्बन्धित स्थानीय तह	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	
७	सम्बद्ध गैसहरु	अध्यक्ष	

६.२.२.२ कार्यविवरण

- विपद् पश्चात खानेपानी तथा सरसफाईका कारण उत्पन्न हुने रोगहरु फैलिन नदिने।
- विस्थापितहरु (खास गरी शिविरमा बस्ने मानिसहरु) का लागि सुरक्षित खानेपानी, स्वास्थ्य शिक्षा तथा अस्थायी रूपमा सरसफाइ एवं नुहाउने सुविधाहरुमा पहुँच उपलब्ध छ भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
- विस्थापित मानिसहरुलाई आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी सामग्री उपलब्ध गराइएको छ र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित व्यावहारिक प्रचलनहरुका बारेमा उचित रूपमा जानकारी उपलब्ध गराइएको छ भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
- सम्पूर्ण उपकरण तथा सुविधा उपलब्ध गराइएका छन् र विस्थापित मानिसहरु बस्ने शिविरहरुमा सफा-सुगन्धर कायम गर्न तिनको सशक्तीकरण गरिएको छ भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
- उल्लेखित कार्यहरु गर्दा सम्बन्धित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहहरुसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा मानवीय सहयोगका न्यूनतम मापदण्ड :

- जिल्लामा विपद्पछि पहिलो हप्तासम्म पाइपद्वारा अथवा जिल्ला सदरमुकामको खानेपानी योजनासँग समन्वय गरी खाने पानी भण्डारण गरिने ट्याङ्कीद्वारा प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति न्यूनतम ५ लिटर पानी उपलब्ध गराउने र पहिलो ४ हप्ताभित्र प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन उपलब्ध गराइने पानीको परिमाणलाई १५ लिटर पुर्याउने ।
- शिविरमा बस्ने विस्थापित मानिसहरु तथा घर तथा व्यक्तिगत सम्पत्ति नष्ट भएका व्यक्तिहरुका लागि पानी सङ्कलन गर्नका लागि बाल्टीन र पानी शुद्ध गर्नका लागि ३० दिनसम्म खानेपानी शुद्ध गर्ने पियूस अथवा वाटर गार्ड (water guard) अथवा ब्लिचिड पाउडर उपलब्ध गराउने ।

- शिविरमा बसोबास गर्ने विस्थापित मानिसहरूका लागि उपयुक्त सरसफाइ एवं महिलाहरूका लागि नुहाउने सुविधाका निमित्त अस्थायी चर्पी (हरेक २० व्यक्तिका लागि एक चर्पी र पहिलो हप्ताभित्र हरेक १० व्यक्तिका लागि एक चर्पीका दरले सोलाई बढाउने गरी) को निर्माण गर्ने।
- शिविरमा बसोबास गर्ने प्रभावित मानिसहरूलाई जिल्ला स्वास्थ्य तथा खानेपानी कार्यालयका कर्मचारी, साझेदार गैर-सरकारी सङ्गठन, महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेवक एवं रेडक्रसका स्वयंसेवकहरूसँग मिली स्वास्थ्य सम्बन्धी किट (kits) वितरण गर्ने र स्वास्थ्य प्रवर्धनसम्बन्धी गतिविधिहरू (पानी शुद्ध पार्ने उचित तरिका र साबुनद्वारा हात धुने) सञ्चालन गर्ने ।

६.२.३ स्वास्थ्य समूहः

६.२.३.१ साझेदारहरू

क्र.सं.	साझेदार निकायहरू	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर
१	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	प्रमुख	९८५४०३२२५०
४	जिल्ला आयुर्वेद कार्यालय	प्रमुख	९८४४०४९५३९
५	सम्बन्धित स्वास्थ्य चौकी तथा उपचौकी	प्रमुख	
६	सम्बद्ध गैससहरू	अध्यक्ष	
१०	खानेपानी तथा सरसफाइ सब डिभिजन कार्यालय ताप्लेजुङ	कार्यालय प्रमुख	९८५४०३८४६२
११	सम्बन्धित स्थानीय तह	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	

६.२.३.२ कार्यविवरण

- जोखिममा रहेका समूहको स्वास्थ्य एवं पोषणसम्बन्धी आवश्यकताहरू पूरा भएका छन् भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
- झाडापखाला, हैजा, औलो तथा अन्य पानीजन्य एवं कीटजन्य रोगहरूको पर्याप्त रोकथाम तथा उपचार क्षमता सुनिश्चित गर्नका निमित्त जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयलाई सहयोग गर्ने
- रोग फैलन गएका खण्डमा सहयोग तथा लेखाजोखाका लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूमा निरन्तर पहुँच सुनिश्चित गर्न र स्वास्थ्य शिविरको सञ्चालन गर्न र अर्को निकायमा पठाउने संयन्त्र (referral Mechanism) को विकास गर्न जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयलाई सहयोग पुर्याउने ।

- पर्याप्त आपतकालीन आपूर्ति र मानव स्रोत लगायतका विषयमा शीघ्र क्षमता अभिवृद्धिका लागि जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयलाई सहयोग गर्ने ।
- विस्थापित मानिसहरूका लागि पूरक खाना खुवाउने कार्यक्रममा पहुँचको माध्यमबाट गर्भवती तथा दूध खुवाउने महिला एवं पाँच वर्षमुनिका केटाकेटीहरूमा गम्भिर कुपोषणको वृद्धिलाई रोकथाम गर्न जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयलाई सहयोग गर्ने ।
- गम्भिर कुपोषणको उपचार तथा सेवामा निरन्तर पहुँच सुनिश्चित गर्न जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयलाई सहयोग गर्ने ।
- निरन्तर स्तनपान सुनिश्चित गर्न र अवाञ्छित स्तनपानका विकल्पहरूको वितरणमा रोक लगाउन जिल्ला स्वास्थ्य प्रमुखलाई मद्दत गर्ने ।
- उल्लेखित कार्यहरू गर्दा सम्बन्धित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

६.२.४ संरक्षण समूह:

६.२.४.१ साझेदारहरू

क्र.सं.	साझेदार निकायहरू	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर
१	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	जिल्ला समन्वय अधिकारी	९८५४०४४२२२
२	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	अधिकृत प्रतिनिधि	०४६-५२०१७७
४	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	महिला सेल प्रमुख	०४६-५२००९९
५	सम्बद्ध गैससहरू	अध्यक्ष	
८	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति	९८४४०९६६३५
११	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	प्रतिनिधि	०४६-५२०१५३
१२	सम्बन्धित स्थानीय तह	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	

६.२.४.२ कार्यविवरण:

- महिला तथा बालबालिका र ज्येष्ठ नागरिक लगायत जोखिममा रहेका समूहहरूलाई आपतकालीन परिस्थितिको कारणबाट उत्पन्न हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार तथा हेलाबाट संरक्षण प्रदान गर्ने ।
- जोखिममा रहेका समूहहरूको संरक्षण सुनिश्चित गरी आपतकालीन सहयोगको न्यायोचित वितरणमा सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- आपतकालीन परिस्थितिबाट उत्पन्न हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार तथा हेलाका जोखिमहरूलाई सम्बोधन गरी विपदबाट प्रभावित मानिसहरूको संरक्षण गर्ने ।
- बालमैत्री ठाउँ तथा मनो-सामाजिक परामर्श सम्बन्धी सहयोगको स्थापना गरी सुरक्षित वातावरणमा बालबालिका तथा महिला रमाउँदछन भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।

- बिछोड भएका बालबालिका, खास गरी पाँच वर्षको उमेरभन्दा मुनिका केटाकेटी तथा किशोरीहरूको पहिचान, दर्ता तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँचका बारेमा सहयोग र त्यस्तो सहयोगपछि उपयुक्त सेवा तथा संरक्षणका सुविधा सहित परिवारको खोजी गर्ने कार्यमा सहयोग प्राप्त गर्दछन भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
- यौन दुर्व्यवहार तथा हिंसाका विरुद्ध तिनको अनुगमन, प्रतिवेदन तथा पैरवी (advocacy) गर्ने प्रणालीको स्थापना गरी बालबालिका तथा महिलाहरूको यौन दुर्व्यवहार तथा शोषणको रोकथाम गर्ने ।
- हेरचाह गर्ने व्यक्तिहरूबाट बाल-बालिकाहरू बिछोडिने कार्यको रोकथाममा सहयोग गर्ने ।
- बिछोडिएका तथा परिवार साथ नभएका बाल-बालिकाहरू, खास गरी पाँच वर्षको उमेरभन्दा मुनिका बाल-बालिका तथा किशोरीहरूको पहिचान, दर्ता तथा स्वास्थ्य जाँचको सहजीकरण गर्ने र खोजी तथा पुनर्मिलनमा संलग्न साझेदारहरूलाई सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- परिवारबाट बिछोडिएका तथा साथ नभएका बालबालिकाहरूर अन्य जोखिममा परेका समुह जस्तै: परिवार नभएका, बृद्धा, अपांग तथा दिर्घ रोगबाट पिडीत समुहका मानिसहरूलाई हेरचाह तथा संरक्षण प्रदान गर्ने (बास तथा अन्य सेवाको व्यवस्था) ।
- उल्लेखित कार्यहरू गर्दा सम्बन्धित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

६.२.५ शिक्षा समूह:

६.२.५.१ साझेदारहरू:

क्र.सं	जिल्लाका क्षेत्रगत साझेदारहरूको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर
१	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	इकाई प्रमुख	९८५४०३६२१५
२	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	अधिकृत प्रतिनिधि	९८५४०४४२२२
४	सम्बद्ध गैससहरू	अध्यक्ष	
७	सम्बन्धित स्थानीय तह	सम्बन्धित शाखा प्रमुख	

६.२.५.२ कार्यविवरण:

- विद्यालय जाने उमेरका तथा प्रभावित सम्पूर्ण बालबालिकाहरूको गुणस्तरीय शिक्षामा निरन्तर तथा तत्काल पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- सुरक्षित सिक्ने वातावरण उपलब्ध गराएर विपद्बाट परेको मनोवैज्ञानिक असरको सामना गर्ने कार्यमा बालबालिकाहरू र शिक्षकहरूलाई मद्दत गर्न योगदान पुर्याउने ।

- विपदबाट प्रभावित विद्यालय जाने उमेरका केटाकेटी तथा शिक्षकहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षाको निरन्तरता सुनिश्चित गर्नका लागि र उनीहरूलाई सुरक्षित रूपमा सिकाउने एवं सिक्ने वातावरण उपलब्ध गराउन स्थानीय सरोकारवालाहरूलाई सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- प्रभावकारी आपतकालीन पूर्वतयारी तथा सहयोगलाई सहजीकरण गर्नका निमित्त क्षेत्रगत समूहका सदस्यहरू (Cluster members) का बीचमा प्रभावकारी समन्वय, अनुगमन तथा सूचनाको आदान-प्रदान सुनिश्चित गर्ने ।
- आपतकालीन परिस्थितिमा पहिलो सहयोग उपलब्ध गराउने व्यक्तिका रूपमा सरोकारवालाहरूको क्षमता बढाउने ।
- विपद् परेको पहिलो हप्ताभित्र शिक्षा सम्बन्धी सुविधा र शिक्षामा संलग्न व्यक्तिहरूका बारेमा द्रुत लेखाजोखा (Rapid Assessment) सञ्चालन गर्ने,।
- सम्भव भएसम्म यथाशक्य चाँडो अर्थात् सिद्धान्त : पहिलो दुई हप्ताभित्र, न्यूनतम मापदण्डबमोजिम ६ देखि ८ हप्ताभित्र न्यूनतम पूर्वाधारसहित विद्यालय जाने बालबालिकाहरूका निमित्त अस्थायी रूपमा सिक्ने ठाउँ तथा स-साना बालबालिकाहरूका लागि सुरक्षित ठाउँ खडा गर्ने ।
- विद्यालयहरू पुनः खुला गराएर र शिक्षण-सिकाइका सामग्री उपलब्ध गराएर र अर्ध संरचनागत (semi-structured) मनोरञ्जनका सामग्रीको व्यवस्था मिलाएर पढाइ जारी राख्ने र शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको पुनः एकीकरण प्रारम्भ गर्ने ।
- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरू अस्थायी रूपमा खडा गरिएका सिक्ने ठाउँमा भर्ना गरिएका छन् अथवा तिनको शिक्षाका लागि वैकल्पिक व्यवस्था गरिएको छ भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने ।
- उल्लेखित कार्यहरू गर्दा सम्बन्धित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

६.२.६ खोज तथा उद्धार समूह:

६.२.६.१ साझेदारहरू

क्र.सं	जिल्लाका क्षेत्रगत साझेदारहरूको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर,
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्र.जि.अ	९८५४०७७७७७
२	रणशेर गण	गणपति	९८५४०३९९९६
३	सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल	प्रमुख	९८५१२७२१०८
४	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्रमुख	९८५४०७५५५५
५	सम्बन्धित स्थानीय तह	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	९८५५०६५२७७
६	सडक डिभिजन कार्यालय चपुर	कार्यालय प्रमुख	९८५५०४१३३८

८	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति	९८४४०९६६३५
१०	सम्बद्ध गैससहरु	अध्यक्ष	
१३	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	अध्यक्षहरु	

६.२.६.२ कार्यविवरण:

- विपद्को लगत्तै उपकरणसहित खोजी तथा उद्धार (SAR) टोली खटाउने।
- समन्वय बैठक र प्रतिवेदनका बारेमा जानकारी गराउने।
- सबै सुविधाबाट एकदमै वञ्चित समूह (जोखिममा रहेका व्यक्तिहरु लगायत) सबैलाई न्यायोचित रूपमा गरिएको उद्धार सामग्रीको वितरण तथा सहयोगसम्बन्धी गतिविधिको अनुगमन गर्ने ।
- पहिलो हप्तामा परिस्थितिका बारेमा दिनदिनै प्रतिवेदन पेस गर्ने ।
- शिविर समन्वय तथा शिविर व्यवस्थापनको अनुगमन गर्ने तथा प्रतिवेदन गर्ने ।
- २४ घण्टाभित्र समाचार माध्यमका लागि समाचार पठाउने ।
- नियन्त्रण तथा मानवीय सहयोगसम्बन्धी मापदण्ड कायम गर्ने।
- उल्लेखित कार्यहरु गर्दा सम्बन्धित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

६.२.७ आवास समूह:

६.२.७.१ साझेदारहरु:

क्र.सं	साझेदारहरुको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर
१.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रमुख जिल्ला अधिकारी	९८५४०७७७७७
२.	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	जिल्ला समन्वय अधिकारी	९८५४०४४२२२
३.	जिल्ला वन कार्यालय	जिल्ला वन प्रमुख	९८५२६६०५०१
४	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय	प्रमुख	
६	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति,	९८४४०९६६३५
१६	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	अध्यक्षहरु	

६.२.७.२ कार्यविवरण:

- निम्न मापदण्डहरुलाई अवलम्बन गरी विपद्का कारणले घरवारविहीन बनेका मानिसहरुका निमित्त स्थायी समाधानको खोजीका लागि प्रयत्न गर्नुका साथै सुरक्षित वस्ने स्थान वा अस्थायी शिविरहरुको प्रवन्ध मिलाउने।
 - औसतमा एक व्यक्तिका लागि ३.५-४.५ वर्ग मिटरको छाना भएको क्षेत्र ।

- औसतमा ५ सदस्यहरूको एक परिवारका लागि कम्तीमा पनि ४.५ मिटरको डोरीसहितको प्लास्टिक सिट र सहायता सामग्री ।
- कम्बलमा मानिसहरूको पर्याप्त पहुँच ।
- एक सेट कपडा ।
- नियमित सरसफाइसम्बन्धी सामग्रीको आपूर्ति ।
- एक सेट भाँडा ।
- शिविर बन्द गर्ने र वहिर्गमन रणनीति बनाउने ।
- शिविर खडा गर्नका लागि अग्रिम रूपमा जमिनको पहिचान गर्ने।
- विद्यालय तथा सार्वजनिक स्थलहरूसँग अग्रिम रूपमा नै समझदारी पत्र (MoU) मा दस्तखत गर्ने ।
- शिविर खडा गर्नका लागि विगतमा प्रयोग गरिएका ठाउँहरूको अभिलेख राख्ने ।
- उल्लेखित कार्यहरू गर्दा सम्बन्धित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

६.२.८ गैरखाद्यसमूहः

६.२.८.१ साझेदारहरूः

क्र.सं	जिल्लाका क्षेत्रगत साझेदारहरूको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर,
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रजिअ	९८५४०७७७७७
२	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति,	९८४४०९६६३५
३	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्रमुख	९८५४०७५५५५
४	सशस्त्र प्रहरी बल	प्रमुख	९८५१२७२१०८
५	सम्बद्ध गैससहरु	अध्यक्ष	
८	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	जिल्ला समन्वय अधिकारी	९८५४०४४२२२
९	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	अध्यक्षहरु	
१०	सम्बन्धित स्थानीय तह	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	

६.२.८.२ कार्यविवरणः

- जिल्लामा कम्तीमा १०० परिवारको लागि गैर-खाद्य सामग्रीको भण्डारण गरी राख्ने ।
- गैर-खाद्य सामग्रीहरूलाई बाल केन्द्रित बनाउने ।

- विपद्पीडितहरूलाई विपद्को स्तर कम भएको ७२ घण्टा भित्र गैरखाद्य सामग्री आवश्यकता पहिचान गरी सामग्री वितरण प्रक्रिया सुरु गर्ने ।
- नव सुत्केरीहरू तथा नवजात शिशुहरूको आवश्यकतालाई पूरा गर्ने गरी बेग्लै २५ सेट बाल गैरखाद्य सामग्रीहरूको व्यवस्था गर्ने ।
- यस्ता सहयोग उपलब्ध गराउँदा उनीहरूलाई जीवन निर्वाह गर्न, संस्कृतिलाई कायम राख्न, प्रतिकूल मौसम तथा हावापानीबाट बच्न, ब्यक्तिगत स्वाभिमान तथा गोपनियता बनाई राख्न महिला, बालबालिका, पुरुष तथा सुत्केरी र शिशुलाई उपयुक्त न्यूनतम आवश्यक सामग्रीहरू उपलब्ध गराउने ।
- उल्लेखित कार्यहरू गर्दा सम्बन्धित स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

६.२.९ संचार समूहः

६.२.९.१ साझेदारहरूः

क्र.सं	जिल्लाका क्षेत्रगत साझेदारहरूको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	टेलिफोन नम्बर,
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्र. जि. अ	९८५४०७७७७७
२	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्रहरी उपरीक्षक	९८५४०७५५५५
३	जिल्ला हुलाक कार्यालय	प्रमुख	९८१४८६३००६
४	स्थानीय एफ एमहरू	स्टेशन मेनेजर	
५	दुरसंचार कार्यालय	प्रमुख	९८५११०५१६६
६	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	सभापति	९८४४०९६६३५
७	नेपाल पत्रकार महसघ	अध्यक्ष	९८५४०३८०००
९	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	अध्यक्षहरू	
१०	सम्बन्धित स्थानीय तह	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	

६.२.९.२ कार्यविवरणः

- पूर्व चेतावनी एवं सूचना सम्बन्धी कार्य गर्ने।
- मौसम तथा कुनै पनि विपद् सम्बन्धी पूर्व अनुमानहरूको जानकारी लिइराख्ने र त्यसको संचार गर्ने।

- आपतकालीन समयमा सार्वजनिक तथा व्यापारिक सञ्चार साधनको अभाव रहेको अवस्थामा स्यटलाईट फोन तथा संस्थाको तटस्थतामा असर नपर्ने गरी जिल्ला आपतकालीन सेवा संचालन केन्द्र, नेपाल प्रहरी, नेपाली सेनाको सञ्चार नेटवर्क समेत प्रयोगमा ल्याउने ।
- सूचना प्राप्त भएको १ घण्टाभित्र प्रमुख जिल्ला अधिकारीसँग छलफल गर्ने र सूचना वितरण प्रकृया निर्माण गरी स्थानीय एफ.एम तथा अन्य उपलब्ध माध्यमको प्रयोग गरी सूचना प्रसारण गर्ने ।
- संकटाभिमुख क्षेत्रहरुमा पूर्व मनसुन, प्रकोप सम्भावना र जोखिम वारे छलफलचलाउने र संकटाभिमुख क्षेत्रमा सम्बन्धित संकट सम्बन्धी सामुदायिक अभिमुखीकरण कार्य गराउनसम्बन्धित समूहलाइ सूचनाहरु उपलब्ध गराउने ।
- जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई विपद् सम्बन्धी सूचना प्रवाह गर्ने।

परिच्छेद-७

कार्यान्वयन, पुनरावलोकन, प्रतिवेदन तथा संचार

७.१ विपद् प्रतिकार्य योजना क्रियाशील हुने:

यो योजना जिल्लामा मुख्यतः बाढी, शीतलहर, आगलागी, दुर्घटना र भूकम्प जस्ता प्रकोपका घटनाहरू हुनसाथ क्रियाशील हुनेछ। क्षेत्रगत समूहहरू भने जुन सुकै वखत क्रियाशील रहनेछन्।

७.२ विपद् प्रतिकार्य योजनाको कार्यान्वयन:

यस प्रतिकार्य योजनाको कार्यान्वयन प्रत्येक क्षेत्रगत समूहले निर्धारण गरेका प्रतिकार्य तथा पूर्व तयारी योजना बमोजिम हुनेछ।

७.३ विपद् प्रतिकार्य योजनाको नियमित समीक्षा:

यस प्रतिकार्य योजनाको वार्षिक रूपमा समीक्षा गरी यसलाई अद्यावधिक गरिनेछ। यस योजनाको समीक्षा तथा अद्यावधिक गर्ने समयमा विपद् पर्ने गएमा विपद्को प्रतिकार्य पश्चात सो कार्य गरिनेछ।

७.४ सहयोग र समन्वय:

प्रत्येक क्षेत्रगत समूहको नेतृत्वकर्ता निकायले आ-आफ्नो क्षेत्रका साझेदारहरूसंग छलफल तथा समन्वय गरी विस्तृत समीक्षा गरी प्रतिकार्य योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र पुनरावलोकनको लागि अग्रसरता देखाउनु पर्नेछ।

७.५ प्रतिवेदन तथा संचार:

विपद् प्रतिकार्यको प्रतिवेदन तथा संचार विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा मार्गदर्शन, २०६७ मा उल्लेख भएको अनुसूची १६ एवं गृह मन्त्रालयबाट प्राप्त निर्देशन बमोजिम गरिनेछ। प्रतिवेदनको जानकारी सबै क्षेत्रगत समूहका नेतृत्वकर्ताहरूलाई जिल्लामा स्थापित जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिबाट उपलब्ध गराइनेछ। आ-आफ्नो निकायको लागि संस्थागत रूपले अभिलेख तयार गरेको भए तापनि आपतकालीन समयमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको प्रत्यक्ष निर्देशनमा एकद्वार प्रणाली मार्फत पीडितलाई राहत उपलब्ध गराउने र घटना विवरण तयार गर्ने कार्य गरिनेछ।

परिच्छेद-८

विविध

८.१ जिल्लास्थित सरकारी कार्यालयहरूको विवरण र सम्पर्क नम्बर

क्र.सं.	कार्यालय	कार्यालय प्रमुख	सम्पर्क नम्बर
१	सर्लाही जिल्ला अदालत	कृष्णराम कोइराला	९८५१०७८८४५
२	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	मोहनबहादुर जि.सी.	९८५४०७७७७७
३	रणशेर गण	मिनराज तिवारी	९८५४०३७५२२
४	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	गोपालचन्द्र भट्टराई	९८५४०७५५५५
५	सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल नं १० गण	विनोदराज श्रेष्ठ	९८५१२७२१०८
६	राष्ट्रिय अनुसन्धान जिल्ला कार्यालय	विष्णुमणी आचार्य	९८५१२२६१२५
७	इलाका प्रशासन कार्यालय हरिवन	दिपककुमार आचार्य	९८५४०७७५५५
८	इलाका प्रशासन कार्यालय बरहथवा		०४६५४०४६७
९	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	मधु महतो	९८५४०३५९४८
१०	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	प्रकाश कोइराला	९८५११९९१५०
११	जिल्ला भेटेनरी अस्पताल	सुनिलकुमार यादव	९८४५८२५१७२
१२	खानेपानी डिभिजन कार्यालय	अनिल केशरी	९८५५०४४११३
१३	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	चेतकुमार पोखरेल	९८५४०३६२१५

१४	कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालय	जगतबहादुर थपलिया	९८५४०३८१४०
१५	बागमति सिंचाई आयोजना	मित्र बराल	९८५१२३०३००
१६	जिल्ला वन कार्यालय	माधवप्रसाद देव	९८५२६६०५०१
१७	घरेलु तथ साना उद्योग कार्यालय	जितेन्द्र गुप्ता	९८५५०१०१२३
१८	सर्लाही भन्सार कार्यालय	राजेश दत्त	९८४२०३३०९८
१९	जिल्ला आयुर्वेद औषधालय	सन्तोष यादव	९८४४०४९५३९
२०	पशु क्वारेन्टाइन चेकपोष्ट	उमेशकिशोर शुक्ला	९८१७८९०७२७
२१	भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय	गोपालप्रसाद बराल	९८४१२३९३६२
२२	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	रामकैलाश यादव	९८४४०३२२५०
२३	सागरनाथ वन विकास परियोजना	देवेशमणी त्रिपाठी	९८५४०२०३९९
२४	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र	राजेन्द्र यादव	९८५४०३६५३०
२५	जिल्ला हुलाक कार्यालय	चन्द्रशेखर साह	९८१४८६३००६
२६	उष्ण प्रदेशीय वागवानी केन्द्र	श्यामप्रसाद घिमिरे	९८५५०६०९१७
२७	जिल्ला निर्वाचन कार्यालय	दिवाकर भुजेल	९८५४०३५४४७
२८	मलंगवा अस्पताल	संजिवकुमार सिंह	९८४४०३८७४९
२९	सिंचाई डिभिजन कार्यालय	रविन्द्रकुमार शर्मा	९८५४०८०२२२
३०	कारागार कार्यालय	रामनरेश राम	९८६४०६२७५६
३१	नापी कार्यालय	नसिमुल गनी	९८५४०४५७९७
३२	तेलवाली अनुसन्धान कार्यक्रम	विशेश्वरप्रसाद यादव	९८५४०३६२५२

८.२ जिल्लास्थित स्थानीय तहका प्रमुखहरुको विवरण र सम्पर्क नम्बर

क्र.सं.	स्थानीय तह	प्रमुख/अध्यक्ष	सम्पर्क नम्बर

१	मलंगवा नगरपालिका	निर्सल साह	९८२४८८९७८८
२	ईश्वरपुर नगरपालिका	मनोजकुमार देवकोटा	९८४४०६३८७५
३	लालवन्दी नगरपालिका	मानबहादुर खड्का	९८४४०३४६२७
४	हरिपुर नगरपालिका	जमिरुदिन मंसुर	९८५४०५१७८६
५	हरिपूर्वा नगरपालिका	सियाराम यादव	९८४४११२८४९
६	हरिवन नगरपालिका	गणेशप्रसाद प्रसाई	९८५४०३६४५०
७	बरहथवा नगरपालिका	देवानन्द महतो	९८५४०४०००१
८	बलरा नगरपालिका	अभयकुमार सिंह	९८४५१३४७४३
९	गोडैता नगरपालिका	देवेन्द्रकुमार राय	९८५४०३८८११
१०	वाग्मती नगरपालिका	भरतकुमार थापा	९८५४०३५२८८
११	कविलासी नगरपालिका	कौशलकिशोर यादव	९८५४०३५८२९
१२	चक्रघट्टा गाउँपालिका	विक्रम यादव	९८५१०३४३९२
१३	चन्द्रनगर गाउँपालिका	महेन्द्र महतो	९८५४०३६७९८
१४	धनकौल गाउँपालिका	राम आश्रय साह	९८०९६१६१३९
१५	ब्रम्हपुरी गाउँपालिका	विनोद साह	९८५४०३६४९९
१६	रामनगर गाउँपालिका	कृष्णप्रसाद बर्मा	९८४४०३२९८९
१७	विष्णु गाउँपालिका	जवाहरलाल यादव	९८५१२०३८६१
१८	बसबरिया गाउँपालिका	रामअयोध्या राय	९८४४०३८०६३
१९	कौडैना गाउँपालिका	रामप्रसाद यादव	९८४४१२३७३३
२०	पर्सा गाउँपालिका	किशुनदेव यादव	९८४४००४०५४

८.३ जिल्लास्थित स्थानीय तहका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतहरूको विवरण र सम्पर्क नम्बर

क्र.सं.	स्थानीय तह	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सम्पर्क नम्बर
१	मलंगवा नगरपालिका	होमनाथ सुवेदी	९८५५०३५२७७
२	ईश्वरपुर नगरपालिका	रमेश गौतम	९८५४०४२१११
३	लालवन्दी नगरपालिका	वासुदेव तिमल्सिना	९८५४०३९१११
४	हरिपुर नगरपालिका	उदय प्रसाद देवकोटा	९८५४०८०११५
५	हरिपूर्वा नगरपालिका	सकलदेव राय यादव	९८६४५२३६८४
६	हरिवन नगरपालिका	खरुदेव चुडाल	९८५४०३४१११
७	बरहथवा नगरपालिका	खिम बहादुर भुजेल	९८५४०४४१११
८	बलरा नगरपालिका	सुरेश साह	९८५४०३८३६६
९	गोडैता नगरपालिका	रमेश यादव	९८५४०३८३८२
१०	वाग्मती नगरपालिका	विमलकुमार पोखरेल	९८५४०६३१११
११	कविलासी नगरपालिका	रामकुमार महतो	९८५४०२३०२३
१२	चक्रघट्टा गाउँपालिका	कृष्णहरि पौडेल	९८५४०३९२२२
१३	चन्द्रनगर गाउँपालिका	अशोक साह	९८५४०३८३८१
१४	धनकौल गाउँपालिका	मो. महफुज अहमद	९८५४०३८८३८
१५	ब्रम्हपुरी गाउँपालिका	शिव नारायण काप	९८५४०३८७२७
१६	रामनगर गाउँपालिका	राम पुकार महतो	९८५४०३८०७१
१७	विष्णु गाउँपालिका	संजिब सापकोटा	९८५४०३९५४२
१८	बसबरिया गाउँपालिका	राम प्रकाश राय	9854039501
१९	कौडेना गाउँपालिका	विकासकुमार रजक	९८५४०३९२००
२०	पर्सा गाउँपालिका	मदन बहादुर थिङ	985407400

८.४ जिल्लामा क्रियाशील संचारकर्मीहरूको विवरण र सम्पर्क नम्बर

क्र.सं.	नाम थर	सम्बद्ध संचार माध्यम	मोबाइल नम्बर
१	विश्वनाथ ठाकुर	मधेश एफ एम	९८४४०८८१५०
२	बख्तियार अलि	लोकतान्त्रिक दैनिक	९८१५८०८७९८
३	सिंगबहादुर थापा	बागमती एफ एम	९८४९४६२९८६
४	राम गोविन्द राम	सर्लाही टाइम्स	९८५४०३६७९६
५	अर्चना झा	सर्लाही रेडियो	९८४४०३४१७८
६	क्षितिज विश्वकर्मा	ढुकढुकी एफ एम	९८४५८३५७०६
७	मनोज यादव	स्वर्णिम एफ एम	९८४१२२४०९९
८	घनश्याम सिंह	बरहथवा एफ एम	९८४४०१९११६
९	राधा अधिकारी	ढुकढुकी एफ एम	९८४४११४२२७
१०	उदय यादव	मधेश पोष्ट	९८४४०८८५७७
११	अच्युतम सापकोटा	सामुदायिक रेडियो	९८४४०४८४१९
१२	राजेन्द्र सिंह कुशवाह	बरहथवा एफ एम	९८४४०१८९४८
१३	घनश्याम बल्मपाकी	बरहथवा एफ एम	९८४४०८७७०४
१४	राजेश मिश्र	स्तम्भकार	९८४४०३२४००
१५	कृष्ण कुमार रसाइली	मुक्तेश्वर एफ एम	०४६५४०३९१
१६	अनवर अहमद	एवेन्युज टेलिभिजन	९८१६८७७५५४
१७	रोशन न्यौपाने	नेपाल टेलिभिजन	९८४४०३२६६९
१८	टंकबहादुर क्षेत्री	नागरिक दैनिक	९८५४०३६०१०
१९	जितेन्द्रप्रसाद सिंह	सर्लाही टाइम्स	९८४४०३३९३५
२०	रोहितप्रसाद पौडेल	सर्लाही आवाज	९८४४०४८३२५
२१	कृष्ण थपलिया	रेडियो एकता	९८५४०२५७३३
२२	डुकुप्रसाद कोइराला	नया माण्डवी साप्ताहिक	९८५४०३५२९०
२३	ओमप्रकाश ठाकुर	कान्तिपुर टेलिभिजन	९८४४१३९१४२

२४	प्रकाश मैनाली	इमेज टेलिभिजन	९८५४०३७००९
२५	रामबाबु खड्का	उज्यालो नेटवर्क	९८५१०९६६६९
२६	जनार्जन खत्री	रडियो एकता	९८४४३९५४२१

८.५ जिल्लामा क्रियाशील गैर-सरकारी संस्थाहरूको विवरण र सम्पर्क नम्बर

क्र.सं.	गैर-सरकारी संस्थाको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	सम्पर्क नम्बर
१	नेपाल पत्रकार महासंघ, सर्लाही	विश्वनाथ ठाकुर	९८५४०३८०००
२	बाग्मती सेवा समाज	भरत कुमार कार्की	९८५४०३७१३१
३	UNFPA	बच्चालाल महतो	९८५४०३५९७१
४	BSS	राधा घिमिरे	९८४४०५७२४०
५	प्रेरणा	रमेश निरौला	९८४४०४५१८९
६	ग्रामीण नारी उत्थान संघ	विष्णु चालिसे	९८५४०३५०७९
७	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	नागेन्द्रप्रसाद चौधरी	९८४४०९६६३५
८	VCDC	यादव सरकार	९८४४०३३५८१
९	NCDMC	लालकिशोर झा	९८०४८८४७०२
१०	RSS	रजनीकान्त झा	९८५४०३५७०२
११	RRN	श्यामसुन्दर साह	९८५२८३२४०३
१२	RRPK	शवजीप्रसाद साह	९८५४०३५८१८
१३	SNV	अम्बिका यादव	९८५४०३७८३२
१४	चेतना	मुकेश जयसवाल	९८५४०३५३९०
१५	जागरण अभियान	प्रशांत आचार्य	९८५४०३६२३०

८.६ जिल्लामा उपलब्ध एम्बुलेन्सहरूको विवरण र सम्पर्क नम्बर

क्र.सं	एम्बुलेन्स संचालक संस्था	चालक	चालकको सम्पर्क नम्बर
१	नेपाल परिवार नियोजन संघ हरिवन	दुण्डीराज	९८४४०४२६७०
२	इन्दुशंकर चिनी मिल्स	हिख्यहरी खनाल	९८४४०६६८८०
३	नमूना अस्पताल हरिवन	अकल ब. गोले	९८४४०८८४६०
४	हरिवन सेवा समाज	सुरेश लामा	९८४४४५२५४५
५	लायन्स क्लव हरिवन	लाल ब. स्याडतान	९८४४३६९६७०
६	सर्भिस फर पिस हरिवन	कमल अधिकारी	९८४४०४८४७९
७	गढिमाई हस्पिटल लालबन्दी	दिलिप बराइली	९८६३३७०९६९
८	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र अचलगढ	कमलेश मण्डल	९७४४०६९३४०
९	जनज्योति युवा समाज	गुरु यादव	९८९८००७४४६
१०	बाग्मती युवा क्लव कर्मैया	सविन बुढाथोकी	९८४४०६७८२३
११	स्वास्थ्य चौकी ईश्वरपुर	समसुदिन मिकरानी	९८४४२०७०७०
१२	नेपाल कोरिया अस्पताल नवलपुर	राजेश राय	९८९९८३७०९९
१३	विश्व शान्ति परिवार बरहथवा	कामेश्वर राय	९८४४२२४९०९
१४	सहारा ऋण तथा वचत सहकारी	शितल महतो	९८४४०४४९६४
१५	स्वास्थ्य चौकी पिपरिया	संजिव कुमार यादव	९८९२२२२८०२
१६	हजरिया सेवा समाज	रमेश थिङ्	९८२४८६८३४५
१७	समाज विकास केन्द्र हरिपूर्वा	संजय कुमार यादव	९८४४२९९९०९
१८	स्वास्थ्य चौकी खैर्वा	कुनाल सिंह	९८९९८०५८९७
१९	स्वास्थ्य चौकी धनकौल	जितेन्द्र यादव	९८९७६६६०८०
२०	महाकाली युवा क्लव रानीगंज	दिनेश योजन	९८९४८५५५४०